

La Unió Escaulenca fa 150 anys

Aquesta societat fraternal i de socors mutus de les Escaules, després d'un segle i mig, segueix essent el motor de la vida social i cultural del poble

Les primeres notícies d'una societat de socors mutus a les Escaules data del 1870 i es refereixen a la Concòrdia, una societat creada sota l'advocació de Sant Sebastià. Ens consta que al poble també hi hagué una altra societat, la del Centre Obrer. Aquestes dues societats tenien com a objectiu principal cobrir les necessitats mèdiques i assistencials dels socis, quan aquests es possessin malats o patissin una invalidesa. Sembla clar que en aquestes primeres anys, el fet que els veïns opressin per afiliar-se a una o altra d'aquestes societats depenia absolutament de les seves idees polítiques.

Dues dècades abans, altres pobles veïns més industrialitzats, com Darnius (1950) o Agullana (1951), havien aprofitat l'autorització dictada pel govern Espartero per constituir corporacions destinades a atendre desgràcies i malalties i havien creat societats d'aquest mateix tipus i amb el mateix nom de la Concòrdia.

Cal no perdre de vista que l'abril de 1857 Narváez va abolir les associacions obreres, i això va provocar que la tendència de fundar societats de socors mutus quedés estroncada fins que, el novembre de 1869, el govern provisional va tornar a reconèixer el dret a reunió i associació. És per aquesta raó que el 1870 molts pobles, entre els quals les Escaules, van crear les seves associacions.

D'assistencial a cultural. Més enllà dels objectius assistencials, els veïns de les Escaules van veure en l'associacionisme una bona via per canalitzar activitats de tipus social i cultural,

La caixa de tres panys per guardar els cabals de la societat; les claus les tenien el president, el tresorer i el secretari.

i està documentat que el desembre de 1902 es va aprovar la constitució d'una societat recreativa sota el nom de Societat Recreativa La Unió Escaulenca.

El 1914 les dues societats de socors mutus existents, la Concòrdia i el Centre Obrer, es van fusionar en una de sola, sota el nom de Societat Unió Escaulenca, que va funcionar ininterrompudament fins el 1987 com a societat mutualista. Durant tots aquests anys d'existència només s'admetien socis homes. A partir d'aquesta data es va reconverir en una societat cultural recreativa i, ben aviat, a partir de 1989, també es van admetre les dones com a sòcies.

La incidència d'aquestes societats en la vida social dels pobles anava directament lligada a la seva funció, o no, d'un local prou caient per a organitzar i recollir esdeveniments de caràcter social. En el cas de les Escaules, el 1911 la Concòrdia, després de comprar l'antiga casa de can Cabanes, havia establert la seva seu social a la plaça Major, 3. Aquest local correspon al que avui en dia és l'espai dedicat a cafè.

Els anys quaranta la Unió Escaulenca va comprar un espai adjunt situat darrere de can Cabanes, on hi havia el trull de can Pau Aymar, i aquí es va construir la sala de ball amb un escenari pensat per poder-hi fer concerts

i teatre. És interessant ressenyar que la construcció d'aquest espai es va resoldre amb la col·laboració popular dels socis i de tots els habitants del poble, els quals els dissabtes a la tarda i els diumenges al matí van construir els fonaments i tots els murs de l'edifici i dinicament es va haver d'encarregar a una empresa de construcció la coberta feta amb quatre magnífiques encavallades de fusta amb angles de ferro.

Entre les activitats de tipus cultural i recreatiu que organitzava la Unió Escaulenca hi van tenir gran importància el futbol i el teatre. Sota el nom de F. C. Les Escaules, els nois del poble reforçats per jugadors dels pobles veïns van disputar partits amb altres equips de la comarca, però sembla ser que, a poc a poc, es va generar un deute que, uns quants afeccionats al teatre van aconseguir eixugar a còpia de fer actuacions al mateix poble i a moltes poblacions sota el nom de Grup Artístic Escaulenc.

Al poble de les Escaules, com a molts altres llocs, en l'organització de les festes locals, les societats de socors mutus i les de tipus recreatiu van anar substituïnt les antigues confraries, com la del Roser. Els socis de la Concòrdia i de la Unió Escaulenca van començar a organitzar la festa en honor a Sant Sebastià els dies 4 i 5 de juliol, i més tard ho van ubicar el primer diumenge de juliol. A les Escaules durant aquest dia es feia una desfilada amb el penó de l'entitat mutualista i se celebrava una missa en honor als socis difunts.

A inicis del segle XXI fins que no es va construir la sala de ball els anys

quaranta, la festa es feia a la plaça Major en un envelat construït amb branques de verns i llençols o lones de tartanes. Era freqüent que es contractessin les millors orquestres per aquesta ocasió i al poble se solia parlar de la «festa de Sant Martí petita». En realitat, la festa major era per Sant Martí, el mes de novembre, i també l'organitzaven els socis de la societat, però solia tenir un pressupost més modest que la festa d'estiu.

La devoció a Sant Sebastià al poble era ancestral, ja que, a més de tenir un altar dedicat a l'església parroquial, hi

havia una ermita dedicada a aquest sant i se celebrava un aplec molt concorregut. Però aquesta ermita va quedar negada per les aigües de l'embassament l'any 1969.

Una exposició d'aniversari. La junta actual de la Unió Escaulenca, presidida per Mònica Torrent Blanco, va decidir celebrar el 150è aniversari de la creació de la primera societat documentada al poble i amb aquest objectiu va dissenyar un ambiciós programa d'actes i una exposició titulada 'Mirant

el futur' comissariada per l'artista Joan Casellas.

Aquesta exposició va ser inaugurada el 4 de juliol de 2020 en el decurs d'un acte al qual va assistir el president de la Federació d'Ateneus de Catalunya, i a la qual s'ha adherit la Unió Escaulenca. Ubicada a la sala de ball, l'exposició recull fotografies, documents i objectes que permeten resseguir els 150 anys d'història del mutualisme a les Escaules.

Plantejada de manera molt didàctica, l'exposició inclou peces curioses com una caixa de cabals amb tres claus —una controlada pel president, l'altra pel secretari i la tercera pel tresorer— que servia per guardar els diners recaptats per la societat i que segurament data del moment fundacional. El material recollit per la documentalista Rosa Vidal també es pot consultar al web www.launioescaulenca.com i és un molt bon exemple demostratiu de la vigència de la força del moviment mutualista a Catalunya.

Les restriccions imposades a causa de l'actual situació de pandèmia han impedit fer alguns dels actes programats per celebrar el 150 aniversari. El fet de tenir moltes dificultats per poder fer algunes activitats tradicionals, com ara les quines de Nadal, impedirà recollir fons per finançar alguns projectes de l'entitat. Però la junta actual i els 110 socis d'avui tenen el propòsit de seguir fent de la Unió Escaulenca el motor de la vida social i cultural del poble. Han engegat una campanya amb l'objectiu d'arribar als 150 socis per celebrar l'aniversari i ho promouen amb documents reparats porta a porta pel poble i a través del seu web, en el qual es pot fer la petició per ser-ne nou soci.

A dalt, els components del Grup Artístic Escaulenc a mitjans dels anys 20. PROCEDÈNCIA: Arxíu la Unió Escaulenca. A baix, l'exposició dels 150 anys de la Unió Escaulenca en el seu local, amb el sostre amb encavallades de fusta i l'escenari al fons.